

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 5 Issue 1, p. 311-323, January 2013

Osmanlı Devleti'nde Sağlık Alanında Yapılan Misyonerlik Faaliyetlerine Bir Örnek: Amerikan Board'un Konya Tıbbî Misyonu
An Example of Missionary Activities in the Medical Field in the Ottoman Empire: The Medical Mission of the American Board in Konya

Yrd. Doç. Dr. Emin Özdemir
Nevşehir Üniversitesi - Nevşehir

Öz : Bu makale Amerikan Board'a bağlı misyonerlerin 1912 yılında Konya'da açtıkları Amerikan Hastanesi ve bu hastanede çalışan Amerikalı sağlıkçıların misyonerlik faaliyetlerini incelemektedir. Osmanlı kaynaklarında belirtildiği üzere, Osmanlı yetkilileri Amerikalı doktorların sağlık hizmetleri yanında açıkça misyonerlik faaliyetlerinde bulunmalarını bilmelerine rağmen I. Dünya Savaşı yıllarına kadar hastanenin ve personelinin faaliyetlerine izin vermişlerdir. Daha sonra aralıklarla açılıp kapanan bu hastane 1923 yılına kadar hizmette kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Misyonerlik, Tıbbi Misyon, Konya, Amerikan Board

Abstract : This article examines the missionary activities of the American personnel in the American Christian Hospital of Konya, which was opened by the missionaries of the American Board in 1912. According to Ottoman sources, although the Ottoman authorities were aware of the explicit missionary effort to proselytize the local Muslim population, they allowed the hospital to remain open until World War I. Later on the hospital was reopened and reclosed several times until it was closed permanently in 1923.

Key Words: Missionary, Medical Mission, Konya, American Board

GİRİŞ

Misyonerlik hareketinin tarihi, Hz İsa'nın “Gidiniz ve yeryüzündeki bütün yaratılmışlara İncil'i anlatınız” şeklinde havarilerini, Hristiyanlığı tebliğ vazifesiyle görevlendirmesiyle başladığı kabul edilmektedir.¹ İlk Misyonerlerden Aziz Paulus'un Roma İmparatorluğu'nda yaşayan pagan halk ve Yahudiler arasında Hristiyanlığı yaymak için uyguladığı bütün yolları mubah sayan yaklaşımı, misyonerlik kurumunun bugün gelinen noktada sahip olduğu metodolojisinin gelişmesinde ilk temel taşlarından olur. Havarilerle başlayan Aziz Paulus ile yeni bir çizgiye ulaşan misyonerlik hareketi, sonraki yüzyıllarda da yöntemlerini geliştirerek devam eder.² M.S 313'de Roma İmparatoru Konstantin'in, Milan

¹ Ayten Sezer, “Osmanlı'dan Cumhuriyet'e; Misyonerlerin Türkiye'de Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, *Hacettepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı, Özel Sayısı*, (1999) s.170.

² Yunanistan'ın Kuzey şehirlerinden Korintos'tan gelen mektuplara Paulus'un cevabi mektuplarında şu şekilde seslenmiştir. “Özgür olmama ve hiç kimsenin uşağı sayılmamama karşın, kendimi herkese uşak

fermanı ile Hristiyanlara din hürriyeti tanınması, İmparatorluk topraklarının bir çok bölgesinde dini merkezlerin açılmasına; dolayısıyla Hristiyanlığın etki alanının genişlemesine sebep olur.³ Fermanla birlikte İmparatorluğun koruması altına giren ve kısa bir müddet sonra resmi din haline dönüşen Hristiyanlık, siyasallaşma sürecine girer. Roma İmparatorluğu, kendi siyasal yapısıyla bütünleştirdiği Hristiyanlık inanç ve öğretilerini, resmi bir söylem olarak kabul ederek bünyesindeki halklara bu inancı gönüllü ya da gönülsüz benimsetme yoluna gider.⁴

Türklerin Hristiyanlıkla ilk temasları ise 4.yüzyılda Doğu kiliseleri vasıtasıyla gerçekleşir. Ön Asya'dan başlayarak, Maverâünnehr'in Baykent, Buhara ve Semerkant gibi belli başlı büyük şehirlerine kadar uzanan İpek Yolu, bir taraftan milletler arası ticaretin gelişmesini sağlarken, aynı zamanda Türklerin de Hristiyanlık gibi semavi dinlerle tanışmasına imkan tanır. Bu alanda kendi içindeki dini tartışmaların sonucu baskı altında kalan ve faaliyet alanını daha çok Doğu'ya doğru genişleten Nasturiler etkili olur. Nasturiler, Orta Asya'da yerleşik kiliseler yanında çadır kiliseler de kurarak 530'da Herat ve Semerkant'ta metropolitlikler oluşturur. Nasturiliği yaymak amacı ile bu bölgede bir çok misyoner görev alır.⁵

Batı Kilisesinin de Türkler arasında misyonerlik faaliyetlerinde önemli yeri bulunmaktadır. 11.yüzyılda Hristiyanlık Batı ve Doğu olmak üzere nihai olarak ikiye ayrıldıktan sonra Roma'daki Katolik Kilisesi, Doğu Hristiyanları üzerinde etkili olmak için Bizans İmparatorluğunun Asya'daki topraklarında Frisken ve Dominiken Katolik tarikatlarının da gayretleriyle misyon çalışmalarını yürütür.⁶

13. yüzyıldan itibaren Batı yönünde gelişen Müslüman Türk fetihleri karşısında çaresiz kalan Batı Hristiyanlığı, Türk ve İslam dünyası üzerinde misyonerlik faaliyetlerine yoğunluk kazandırır. Bu dönemde Roma Katolik Kilisesinin yetiştirdiği keşişlerden olan Raymond Lulle(1235-1315) yapmış olduğu çalışmalarla misyonerlik hareketinin sistemleşmesinde önemli rol oynar. Raymond Lulle, maddi güçle durdurulamayan Türk-İslam dünyasının, ancak onlar üzerine düzenlenecek manevi hacli seferleri ile mağlup edilebileceğini, bunun da öncelikle onların yakından tetkik edilmesi ve onlar hakkında bilgi sahibi olunmasıyla gerçekleşeceğini belirtir. Raymond Lulle'nin de teşvikleriyle Batı Kilisesi, Hristiyanlaştırma faaliyetlerini belirli bir disipline oturtur.⁷ Osmanlı Devleti gibi kendilerinden daha medeni

kıldım. Amacım daha çok kişiyi Mesih'e kazanmaktır. Yahudilerle Yahudi gibi oldum. Amacım Yahudileri Mesih'e kazanmaktır." Bknz İncil, Korintoslulara 1. Mektup, "Ödülüm Sevinç Getirici Haber'i Yayımdır 15-23", *Kitap-ı Mukaddes* Şirketi, (İstanbul-1999), s.341. ; Mehmet Aydın , Hristiyan Misyonerliğin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri", *Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye'de Misyonerlik*, Yay.Haz. Asife Ünal (Ankara- 2005), s.40-44.

³ Alparslan Yalduz, "Konsüllerin Hristiyanlık Tarihindeki Yeri ve İznik Konsülü", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi* , Cilt.12, S.2, (2003), s. 266-270.

⁴ Şinasi Gündüz , " Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler", *Din Bilimleri Araştırma Dergisi*, S.1 (2002), s.6.

⁵ Ünver Günay ve Harun Güngör, *Türklerin Dini Tarihi*, (İstanbul-2003), s.199-205; Şaban Kuzgun, "Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.1, (Kayseri-1983), s.72-73

⁶ Mehmet Aydın., "Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü Bugünü", *Türkiyede Misyonerlik Faaliyetleri*, (İstanbul-2004), s.98-100.

⁷ Misyonerliği sistemleştirmeye çalışan Raymond Lulle, misyonerlik faaliyetlerinin başarısı için bu faaliyetlerin uygulandığı halkların inançları hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini savunuyordu. Bu amaçla 1284 yılında Papa Horius'a tesir ederek "Doğu Dilleri Okulunun" açılmasını sağlamıştır. Bakz; Mehmet Aydın , Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü Bugünü", *a.g.e.*, s.100 ; Murtaza Korlaelçi, "Hilmi Ziya Ülken'in Din Anlayışı", *Felsefe Dünyası* S.2, (2002), s.27.

toplumlarla karşılaşılması, misyonerlik faaliyetlerinde yeni metot anlayışının ortaya çıkmasında başka bir etmen olur.⁸

Hristiyanlar tarafından kutsal sayılan merkezlerin Türklerin kontrolüne geçmesi ve Orta çağlardan beri üzerlerinde hakimiyet tesis etmek istedikleri Doğu Kilisesi'nin Osmanlı Devleti himayesine girmesi sonucu Batı Kilisesi'nin faaliyet alanına Osmanlı Devleti de girer. Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleriyle olan münasebetlerinde Fransa üzerinden oluşturulmaya çalıştığı denge siyaseti sonucu Fransa'nın kazandığı müsamahalı pozisyondan, Civitler ve Fransiskanlar avantaj sağlar. Bu tarikatlar, Osmanlı Devleti'nin hakimiyetindeki müslim ve gayrimüslim halk üzerinde etkili olmaya çalışırlar. Katolik Misyonerler, Müslümanlar üzerinde etkili olamayacaklarını anladıktan sonra bütün gayretlerini Ermeni ve Rum topluluğu üzerinde yoğunlaştırırlar.⁹

19. yüzyılda sömürgeciliğin yaygınlaşması sonucu batılı devletler dünyanın geri kalmış bölgelerini daha kolay sömürgeleştirebilmek için en etkili yöntem olarak misyonerliği kullanırlar. Sömürgecilik çağında Osmanlı topraklarında Protestan Kilisesi faaliyetleriyle ön plana çıkar. Önceleri İngiltere, Anadolu ve Ortadoğu'daki Hristiyanlar üzerinde nüfuz sahibi olabilmek için bu faaliyetlere önem verir. Amerika ile Osmanlı Devleti arasında siyasi ilişkilerin kurulmasıyla aynı dönemlerde Amerikalı Protestan misyonerlik kuruluşları devreye girer. 1820'de Amerikan Protestan Misyoner Örgütü "Amerikan Board of Commissioners for Foreign Mission (ABCFM)" nin gönderdiği rahip Levy Parsons ve Plinky Fisk'in İzmir'e gelmesiyle başlayan Amerikan Protestan Kilisesinin çalışmaları, sonraki dönemlerde etkin bir şekilde devam eder.¹⁰

ABCFM tarafından "Gittiğiniz yerlerde gözlemlerde bulunun, oralarda İsa öğretisi nasıl yayılabilir onu saptayın" talimatıyla İzmir'e gönderilen ilk misyonerler vasıtasıyla Osmanlı sosyal ve dini hayatı gözlemlenir. Elde edilen bilgiler neticesinde Müslüman toplum arasında Hristiyanlaştırma faaliyetlerinin zorluğu hatta ileriki tarihlerde kendi varlıkları açısından tehlikeli olacağı anlaşılır. Çünkü gerek devlet gerekse Müslüman toplum irtida olaylarına karşı sert önlemler almakta, çoğu kez ölümle cezalandırmaktaydı. Ayrıca Müslümanlar arasında yapılacak dini propaganda, Amerikalı Misyonerlerin Osmanlı'daki faaliyetlerini daha başlamadan bitmesine sebep olabilirdi. Yahudi toplum arasında var olan tesanüt ve birliktelik ise onlar arasındaki din değiştirmelere imkan vermiyordu. Güçlü bir Ortodoks kilisesinin varlığı ise, İmparatorluk çatısı altında yaşayan Ortodokslar üzerinde

⁸ Kürşad Demirci, " Misyonerlik Metotlarındaki Değişimler", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (İstanbul-2004), s.85.

⁹ Fransız Kralı'nın isteği üzerine Cizvit rahiplerin Galata'da ikametine izin verilmişti. Sonraki dönemlerde İstanbul'daki Fransız sefirin himayesine giren Cizvitler, sefirin de desteğini alarak İstanbul dışında Selanik, İzmir, Sakız ve Naksos adalarında faaliyet ve propagandaya başlamışlardır. İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.3, (Ankara-1983), s.117-119. ; Hidayet Vahapoğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*, (İstanbul-1997), s.34-37. ; Mehmet Aydın , *Türkiye'ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü Bugünü*, a.g.e., s.104-105.

¹⁰ ABD'nin Massachussetts Eyaletinde Boston kentinde toplanan üç kilisenin temsilcileri, 1810 yılında American Board of Commisioners for Foreign Missions'u (ABCFM) (Amerikan Yurtdışı Misyonerler Komiserliği Masası) kurmuşlardır. Bu kuruluş, 1818 yılında yaptığı yıllık toplantısında Osmanlı Devletine bir misyoner heyeti gönderme kararı almışlardır. Baknz; Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika*, (İstanbul-2000), s.15.; Gürsoy Şahin, "Türk-Ermeni İlişkilerinin Bozulmasında Amerikalı Misyonerlerin Rollerini Üzerine Bir İnceleme", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. VII, S. 1, (Haziran 2005), s.186.

oldukça etkiliydi.¹¹ Bu sebeplerle Amerikalı Misyonerler, 17.yüzyıldan itibaren Katolik Kilisesi'nin yaptığı çalışmalar neticesinde Katolikleşen Ermenilerden cesaret alarak kendilerine hedef kitle olarak Gregorian Ermeni toplumunu seçmişlerdir.¹²

Amerikan Board Misyoneri Miss Mary Raynold'un İzmir'de açtığı ilk Amerikan okulundan sonra Osmanlı topraklarındaki misyonerlik faaliyetlerinde hızlı bir artış gözlenir. Bu artışta Osmanlı-Amerikan ticari ilişkilerinin gelişmesi yanında Ermenilerin hedef kitle olarak tespit edilmesi de önemli rol oynar.¹³

Misyonerlik faaliyetlerindeki artışın en önemli göstergesi ise; Osmanlı topraklarında kilise, okul ve merkezlerin yaygınlaşmasıdır. 1850 yılında İmparatorluk topraklarında sadece 7 kilise ve 7 okul var iken bu sayı 1860'ta 49 Kilise 114 okula; 1880'de 163 kilise ve 450 okula yükselir. 1913'e gelindiğinde bu okullara devam eden öğrenci sayısı 25.992'e ulaşır.¹⁴ Misyoner merkezleri ise, Ermenilerin oranına göre bütün Anadolu'ya yayılır. İzmir'de 1820'de açılan ilk merkezden sonra 1831 İstanbul, 1839 Trabzon ve Erzurum, 1847 Kayseri, Maraş, Urfa, 1855 Harput, 1859 Tarsus, Sivas, 1873 Van merkezleri açılır.¹⁵ Bu hızlı genişleme idari alanda bazı zorluklar doğursa da ABCFM, bu sıkıntıları, 1860 yılında Osmanlı misyonunu yeniden örgütleyerek çözmeye çalışır. Buna göre Osmanlı topraklarını Doğu, Merkezi, Batı, Avrupa ve Suriye olmak üzere beş idari bölgeye ayırılır. Bu ayırım, bu bölgelerde yoğun olarak bulunan gayrimüslim milletlerin durumuna göre şekillenir.¹⁶

Amerikan Board teşkilatı, Osmanlı coğrafyasında sadece eğitim alanında faaliyet göstermez, bunun yanında sağlık kurumları, yetimhaneler ve farklı hayır kurumları kurarak sosyal hayatın bütün alanlarında etkili olmaya çalışır. Bunlar arasında sağlık sektörü, Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu birtakım sıkıntılardan kaynaklanan yetersizliklerden dolayı en çok faaliyet gösterilen alanlardan biri olmuştur.¹⁷

1. Konya'da Gayri Müslim Tebaa ve Misyonerlik Faaliyetlerinin Başlaması

Osmanlı Devleti'nde önce Katolik sonraki dönemlerde Protestan kiliselerinin elde ettiği tecrübeler doğrultusunda misyonerlik faaliyetleri için hedef kitle olarak Ermeni ve Rumlar tespit edilmişti. Konya sancağında her iki kilisenin bu tür faaliyetleri gösterebilmesi için gayrimüslim tebaa mevcuttu. 20. yüzyılın başlarında Ilgın, Akşehir, Seydişehir, Beyşehir, Bozkır, Hadim, Karaman, Ereğli, Karapınar, Koçhisar, kazalarının bağlı olduğu Konya sancağının nüfusu yaklaşık 503 bin civarındaydı. Nüfusun 484 bini Müslüman, 18 bin kadarı

¹¹ Seçil Akgün, "Kendi Kaynaklarından Amerikalı Misyonerlerin Türk Sosyal Yaşamına Etkisi(1829-1914)", *X. TürkTarih. Kongresi (22-26 Eylül 1986), C. V, Türk Tarih Kurumu (TTK) yayını*, (Ankara-1994), s.2121-2122. ; William E Strong, *The Story of the American Board*, Boston, T(he Plimpton Press-1910), s.80-81.

¹² Mehmet Alparslan Küçük, "Anadolu'da Protestan Ermeni Milletinin Oluşumu", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 50,2(2009) s.155.

¹³ William E. Strong, *a.g.e.*, s.215 ; Erol Güngör, *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (İstanbul-1999), s.23-24.

¹⁴ Çağrı Erhan "Ottoman Official Attitudes Towards American Missionaries" *The Turkish Year Book*, S.XXX, s.194

¹⁵ Seçil Akgün, *a.g.m.*, s.2123. ; Eliot Grinnel Mears, *Modern Turkey*, (New York- 1924).

¹⁶ *Asiatic Turkey A Sketch of The Missions of the American Board*, (Boston-1908), s.13-15 ; Erkan Cevizliler ve Nilüfer Cevizliler , "Van Vilayetinde Amerikan Misyonerlerine ait Kurumlar", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.9,(2004), s.171 ; Jeremy Salt, *Imperialism and The Ottoman Armenians*, (London-1993), s.20-21.

¹⁷ Erdem Aydın, "19.Yüzyıl'da Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması", *OTAM*, S.15, (2004), s.188-190.

ise gayrimüslimlerden oluşmaktaydı.¹⁸ Müslüman nüfusa oranla sayıları daha az olan gayrimüslimlerin büyük kısmı Rum ve Ermenilerdi. Konya'daki Hristiyan nüfuzun teşekkülü 4. yüzyılda başlamıştı. Bizans döneminde Rumların ve Rumlaşmış Bulgarlar ve Ortodoks Türklerin Sille bölgesine yerleşmeleriyle bir cemaat oluşmuş, kiliseler kurulmuştu. Sultan Alaaddin Keykubat döneminde de Kapadokya ve Kafkasya'dan bazı Ermeniler Konya'ya göç ederek kiliseler açmışlardı.¹⁹ Bunların dışında 1860 yılında Lübnan'da Dürzilerle girdikleri mukatele sonucu ağır kayıplar veren Marunilerin bir kısmı, Fransızların Osmanlı Hükümeti üzerine uyguladığı baskı sonucu Anadolu'ya göç ettirilmişti. Sayısı tam olarak bilinmese de bir miktar Maruni Konya'ya yerleştirilmişti.²⁰

Konya'da Osmanlı döneminde gayrimüslim halk, şehrin muhtelif bölgelerine dağılmış, kimi zaman da Müslümanlarla komşu olarak yaşamış olsalar da genelde toplu olarak birkaç mahallede kümelenmişlerdir.²¹ Bunlardan Rumların yaşamış olduğu semtlerin arasında merkeze bağlı Sille nahiyesi, Merkezde ise Alaeddin'de kilise civarında Gazi Alemşah mahallesi bulunmaktaydı. Ermeniler ise Şems türbesi civarındaki Çifte Merdiven mahallesinde yaşamaktaydı. Konya'ya sonradan yerleşen Marunilerde, Allaaddin tepesi etrafına inşa ettikleri evlerde hayatlarını sürdürmekteydi.²²

Öncelikli hedefleri Ermeni ve Rumlar olan her iki kilisenin Konya'daki faaliyetlerine 19. yüzyılın sonlarında rastlamaktayız. Bunlardan Amerikan Protestan kilisesinin Konya'daki ilk kurumu "The Apostolic Institute" (Havarilik Koleji) isimli okuldur. Amerikalı Misyonerler tarafından yetiştirilen Maraş doğumlu bir Ermeni olan Harutune Stepfanos Jenenyan,²³ 1891 yılında Konya'ya yapmış olduğu misyon gezisi sırasında, bölgede yaşayan Ermenilerin ihtiyacını düşünerek bu okulun açılmasına karar vermişti. Jenenyan, Amerika'daki dostlarının da maddi desteğini alarak kiraladığı binada 35 öğrenciyle 1892'de faaliyete başlamıştır. Konya'da Jenenyan Mektebi olarak tanınan bu okul, şehirde bulunan az sayıda Ermeni'nin eğitim ihtiyacını karşılamak üzere Protestan Ermenilere yönelik bir azınlık okulu statüsünde 1898'de resmiyet kazanır.²⁴ Hristiyan teolojisi, zooloji, botanik matematik, tarih coğrafya gibi derslerin yanında Ermenice, İngilizce, Fransızca, Yunanca, Latince, Almanca ve Türkçe'nin de öğretildiği koleje 1898 yılında Dr. H. Recepyan'ın müdür olarak atanmasından sonra müfredata tıp dersleri de eklenir. Osmanlı Devletinde Rum ve Ermenilerin meskun olduğu hemen her bölgeden gelen öğrencilerin kayıtlı olduğu okulun mezunları ise Osmanlı bürokrasisi ve ticaret hayatında önemli bir yer işgal etmekteydi. I. Dünya savaşı yıllarında kapatılan okul mütareke yıllarında faaliyet göstermişse de 1921'de tekrar kapatılır.²⁵

Katolik Kilisesinin de Konya'daki faaliyetleri 19.yüzyılın sonlarına rastlar. Bu dönemde Katolik "Peres Augustins de l'Assomption" tarikatının erkekler için açtığı bir okul

¹⁸ Mehmet Yılmaz, *Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri(1854-1914)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), (Konya -1996), s.7-9.

¹⁹ Ahmet Aras, " Konya Salnameleri Işığında Gayr-i Müslimlere Ait İbadet ve Eğitim Kurumları", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, (Konya Özel sayısı), S.5 (Konya-2008), s.184.

²⁰ Dicle Aydın , Osmanlı'nın Son Döneminde Konya'da Bir Maruni Mekanı "Araboğlu Kosti Evi", *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.1, (Konya-2006), s.136.

²¹ Mustafa Gülcan, "Konya Azınlıkları", *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, S.44, (Aralık-1997), s.21.s.

²² Ahmet Uçar, "Konya Amerikan Hastanesi -1", *Merhaba Akademik*, C.8, S.27, (Konya-2008), s. 445 ; Dicle Aydın a.g.m., s.136.

²³ Hayatı ve faaliyetleri için Baknz ; H.S.Harutune, *Harutune or Lights or Shadows in the Orient*, (Toronto-1898).

²⁴ *The Apostolic Institute Catalogue 1910-11*, (Konia-1910), s.5-15. ; Ahmet Uçar , a.g.m., s.444.

²⁵ *The Apostolic Institute Catalogue*, a.g.e., s.15-17.; Kerim Sarıçelik, Konya'da Modern eğitim Kurumları (1869-1919), (Konya-2010), s.298-299.

yanında “Oblates de l' Assomption” rahibelerinin açtığı bir kız okul faaliyet göstermekteydi. Fransız hükümetlerinin kontrolünde olan ve ekonomik desteğini alan bu okullardan Assomptionist Erkek Okulu, Fransız vatandaşı Pere Godans ismindeki bir rahip tarafından 1893'de Maarif müdürlüğünden alınan izinle açılır. Mezunlarının büyük kısmı, Fransa'nın Osmanlı coğrafyasındaki demir yolu işletmelerinde istihdam edilir. I. Dünya savaşı yıllarında kapatılan okul, Cumhuriyetin ilk yıllarında tekrar açılmışsa da, kısa süre sonra kapanmıştır. Rahibeler için açılan kız okulu da erkek okuluyla aynı tarihlerde açılmış ve kapanmıştır.²⁶

2. Amerikan Board'un Konya Tıbbî Misyonu

Havarilerle başladığı kabul edilen misyonerlik tarihi boyunca misyonerlerin, toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda faaliyet göstererek insanlar üzerinde etkili olmaya çalıştıkları bilinmektedir. Bu alanların en başta geleni sağlık misyonuydu. Hz. İsa, Filistin ve çevresinde, tedavisi tıbbi yollarla mümkün olmayan cüzam hastalarını iyileştirmiş ve bu yolla mucize göstererek insanları kendisine iman etmeye çağırmıştı.²⁷ Havariler de Hz. İsa'nın kendilerine cinleri kovma ve hastalıkları tedavi etme konusunda güç ve yetki verdiğine inanmış, bu yolla Tanrı'nın egemenliğini duyurmaya çalışmışlardı. Hz. İsa'nın emrini yerine getirmek amacıyla gittikleri her yerde hem Müjde'yi yaymaya çalışmış hem de hastaları iyileştirerek köy köy dolaşmışlardı. Hz. İsa ile başlayan ve havarilerle devam eden şifa dağıtma misyonu, sonraki dönemlerde gelenekselleşir, misyonerlerin yaygın olarak kullandığı metodik bir anlayışa dönüşür.²⁸

Amerikan Board'un Osmanlı topraklarında yürüttüğü misyonerlik faaliyetleri içerisinde tıbbi misyon önemli bir yer tutar. Osmanlı topraklarında boy gösteren ilk misyoner hekim 1833'de Beyrut'a gelen Dr. Asa Dodge'dir. Sonraki yıllarda Dr. Cornelius Van Dayke, Dr. Azariah Smith, Dr. Asakel Grant, Dr. Henry Lobdell ve Dr. George Post gibi hekimler ülkenin Afrika'daki topraklarından Kafkasya'ya kadar olan birçok bölgesinde gezici hekimlik yaparlar. Sağlık alanındaki çalışmalar, Osmanlı topraklarında açılan kolejlerde, bu faaliyetler için gerekli olan sağlık personeli yetiştirilinceye kadar yavaş ilerlese de , 1880'den itibaren hızlanır. İlk hastaneler ise Antep, Talas ve Van'da kurulur. Daha sonra İstanbul, Merzifon, Sivas, Harput ve Diyarbakır' da birer hastane açılır.²⁹

Öncelikli olarak Ermeniler ve diğer gayrimüslimleri kendilerine hedef seçen Protestan Misyonerler, 20. yüzyılın başlarından itibaren Müslüman ahali üzerinde de etkili olmaya çalışırlar. Müslümanlarla kurulacak olan iletişimde tıbbi misyon önemli bir araç haline dönüşür. Devletin halka sunamadığı hizmeti karşılayan Amerikan Board'un açtığı hastane ve dispanserlerde sunulan sağlık hizmeti sayesinde misyonerler, Müslüman halkla da temasa geçerler. Misyonerler, Müslüman-Hristiyan ayrımı yapmaksızın hizmet verdikleri sağlık kurumlarında, kendilerine çaresizlik ve güvenle yaklaşan Türklere Hristiyanlığı tanıtmaya

²⁶Kerim Sarıçelik, *a.g.e.*, 300-303 ; Şamil Mutlu, *Osmanlı devletinde Misyoner Okulları*, (İstanbul-2005), s.220.

²⁷Bütün İncillerde Hz İsa'nın mucize göstererek tedavi ettiği hastalıkların sebebi olarak cinler gösterilir. Sara, sağırılık, dilsizlik, körlük gibi hastalıklara her cinler sebep olmaktadır. Hz İsa onların bedenlerinden cinleri kovarak onları iyileştirmiştir. Bknz; Şaban Kuzgun, *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, (Ankara-1996), s.229.

²⁸ Mehmet Alparslan Küçük, *a.g.m.*, s.166.

²⁹ Uygur Kocabaşoğlu , *a.g.e.*, s. 96 ; D.D.Julius Richter , *A History of Protestant Missions In the Near East*, (1910), s.158.

çalışırken bir yandan da onları tanıma olanağı bulurlar.³⁰ Özellikle II. Abdülhamit döneminde Misyoner okullarına Müslüman çocukların kayıt olmasına yönelik getirilen yasaklar nedeniyle eğitim kurumları yoluyla Müslümanlarla kurulacak temasın imkansızlaşması, sağlık misyonunun önemini daha da artırır. Din ayrımı gözetilmeksizin sunulan sağlık hizmetleri, Müslüman halk üzerinde de tesirli olur. Devletin kendilerine sağlayamadığı sağlık olanaklarına kavuşan Müslümanlar, misyonerlere daha sıcak bakmaya başlar.³¹

Bu sebeplerle Amerikan Board, Osmanlı topraklarındaki sağlık faaliyetlerini yaygınlaştırmaya çalışır. 1910'dan itibaren Konya'da tıbbi misyon başlatmak için girişimde bulunulur. Bu konuda, Kayseri'de ilk tıbbi misyonu başlatan ve açtığı dispenseri, Amerika'dan topladığı yardımlarla hastaneye dönüştüren Dr. William Dodd ve aynı hastanede doktorluk yapan Dr. Wilfred M. Post görevlendirilir. Kayseri'deki faaliyetleri ile dikkat çeken bu iki misyoner doktor, Konya'da kurmayı düşündükleri hastane için sermaye arayışına girerler. Bu amaçla Board'un Temmuz 1910 tarihinde İzmit'in Berdezag(Bağçecik) köyünde düzenlediği toplantıya katılan iki doktor, buraya gelen Amerika'nın çeşitli kilise ve yardım kuruluşlarının temsilcileri ile görüşerek onlardan yardım konusunda söz alırlar. Akabinde ise William Dodd ve eşi kaynak arayışı için bir yıllığına Amerika'ya giderler.³²

Amerika dönüşü Dr. William Dodd ve arkadaşları Konya'da hastane açmak için gerekli girişimlerde bulunurlar. Öncelikle hastane inşası için arazinin satın alınması ve gerekli yasal prosedürün aşılması gerekmektedir. Osmanlı resmi makamları misyoner sağlık kurumlarına yönelik ruhsat ve çalışma izinlerine birtakım düzenlemelerle sınırlandırmalar getirmişti. Genel olarak bu düzenlemeler kimi zaman Board misyonerlerinin uyguladıkları çözüm taktikleriyle delinmiş, kimi zaman Amerikan diplomasisinin baskılarıyla esnetilmek zorunda kalmış, bazen de yerel yöneticilerin keyfi yaklaşımlarıyla merkezi emirler görmezlikten gelinmişti. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte Bab-ı Âli'nin Board'a ait sağlık kurumlarına bakışı eskiye oranla daha da esnemiştir. Bu esneklik 1908 sonrası dönemde Board'a ait bazı hastanelerin genişletilmesinde veya yeni hastane açılmasına dair ruhsat taleplerine yansımıştır.³³

William Dodd'un Konya'da hastane açmak için yapmış olduğu müracaat ve İstanbul'daki merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasındaki ruhsat tartışmaları, genel olarak Osmanlı Devleti'nde bu konuda yaşanan kaotik sürece örnek gösterilebilir.³⁴ Konya'da bu sürece yerel basında misyonerlik faaliyetlerine karşı oluşan tepki de eklenince, durum oldukça karmaşık bir hal alır. Konya'da yayınlanan Babalık gazetesi William Dodd'un faaliyetlerini yakından takip etmiş, misyonerlerin hastane ve benzeri yardım kuruluşları adı altında, halkı ifsad etmeye çalıştığını ifşa etmiştir. Gazeteye göre Osmanlı topraklarında faaliyet gösteren diğer misyonerler gibi William Dodd da doktorluk perdesinin arkasında Protestanlık

³⁰ Osmanlı Coğrafyasında açılan sağlık kurumlarına Müslüman halkın göstermiş olduğu rağbet eğitim kurumlarına nazaran oldukça fazlaydı. Bknz ;Seçil Akgün, *a.g.m.*, s.2141.

³¹ Uygur Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s. 97.

³² Ahmet Uçar, *a.g.m.*, s.445-446.; M.Mümtaz Yazıcıoğlu,Nihal Hatipoğlu ve Hasan Basri Üstünbaş, "1900' lerin başında Kayseri Amerikan Hastanesinin Faaliyetleri" *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, S.13(2), (2009), S.99-100.

³³ Osmanlı topraklarında yabancı uyruklu hekimlerin faaliyetlerine yönelik kısıtlayıcı önlemler alınmıştı. Bu önlemlerin başında Yabancı ülke vatandaşı doktorların İstanbul'daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'de Diplomalarını onaylatma zorunluluğu gelmekteydi Bknz, İdris Yücel, "Yakın Şarkt'ta Batı Nüfuzu Üzerine Bir Değerlendirme, Anadolu'daki Amerikan Misyon Hastaneleri (1880-1930)", *Türkiyat Araştırmaları*, S.15,(Güz-2011), s.233-236.

³⁴ İdris Yücel, *a.g.m.*, s.245.

propagandası yapmaktaydı.³⁵ Konya'da oluşan olumsuz kamuoyu etkisi altında Dodd'un hastane inşası için yaptığı başvuru, ilgili nizamnameye uygun olmadığı gerekçesiyle ilk planda kabul edilmez.³⁶

Babalık gazetesinin William Dodd ve arkadaşları aleyhine oluşturturluğu olumsuz hava neticesinde yerel yetkililer mevcut kanunlara dayanarak ruhsat konusunda isteksiz davransalar da Amerikan sefiri Rockhill'in olaya müdahil olması ile Dışişleri Bakanlığı nezdindeki girişimleri sonuç vermiş, yerel yöneticilerden, Müessesat-ı hayriye ve mezhebiyenin ihdasat, inşaat, tevsiat, ve tamiratına müteallik olarak sefaretlerden yapılan müracaatların hızlı bir şekilde sonuçlandırılması³⁷ ve Konya'da tam teşekküllü bir hastane inşa etmek talebinde bulunan Doktor Willam Dodd'a gerekli kolaylığın gösterilmesi istenmiştir.³⁸ Neticede Willam Dodd'un Konya'da hastane açmasına, Osmanlı tebaasından tayin edeceği bir doktor adına olması şartı ile izin verilmiştir.³⁹ William Dodd hastanenin 1913'de yayınladığı faaliyet raporunda ruhsat aşamasında yaşanan olayları şu şekilde değerlendirmiştir: “ *Türk Milleti'nin tam kalbinde bir yer bize verilmiştir. Bu sorumluluk şimdi verilen resmi takdirle yüceltilir. Bu yıl temmuzda bizim başvurumuzdan iki yıl sonra Sultan bizim satın alıp üzerine hastane yaptığımız arsa ve bina için onun saltanat kararı olan bir irade yayınladı. Bunun ilk haberi bize geçen sene iftiralar atan, bize karşı çok düşmanca yayın yapan yerel bir gazetede yayınlanarak bize ulaştı. Bu karar İstanbul'daki Birleşik Devletler elçisi bay Rockhill'den gelen bir mektupla da çabukça doğrulandı. O zaman bu karar tüm belediye departmanlarında resmi olarak kaydedildi. Konya'daki Amerikan Hastanesi olarak bilinme hakkımız artık Sultan'ın iradesine dayanmaktadır.*”⁴⁰

Konya'da hastane açmak için gerekli ruhsatı alan Dr. Dodd ve Dr. Post hastane inşa edilene kadar Konya'nın muhtelif yerlerinde kiraladıkları binalarda faaliyetlerini gerçekleştirmeyi planlarlar. Bu amaçla önce Konya Vilayet Meclisi eski üyesi Konya Rumlarından Kasopoğlu Simon'un köşkü kiralanır. Sonraki günlerde ise, bugünkü kolordu binasının yerinde yer alan köşk ve bahçeyi satın alırlar. Amerikalı misyonerler satın aldıkları arazide bir hastane inşa edilene kadar bu binalarda misyonlarına başlarlar.⁴¹ Satın aldıkları tek katlı bina üzerine iki kat daha çıkarak binayı dispanser görünümünden bir hastane kompleksine dönüştürürler. Binanın birinci katında mutfak, yemek odaları ve ofislerin yanı sıra geniş bekleme odaları, muayene odası, giyinme odası ve karanlık oda ile birlikte yataklı hasta departmanı, İkinci katında diyet mutfak ve sterilizasyon odası, ameliyat odası ve hasta odaları, Üçüncü katta ise; misyonerler, hemşireler ve hizmetlilere ait yatak odaları bulunmakta idi. Caddenin köşesindeki ayrı bir bina ise eczane olarak kullanılır.⁴²

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ağır şartlar da göz önünde bulundurulduğunda Konya'da açılan Amerikan Hastanesi, sağlık alanında bir boşluğu doldurur. Çünkü Balkan savaşlarında sağlık personelinin bir kısmının cephe gerisinde hizmete alınması, bu alanda bir ihtiyacın ortaya çıkmasına sebep olmuştu. Bunun yanında savaşlar sebebiyle Anadolu'ya

³⁵ Ahmet Uçar, *a.g.m.*, s.446.

³⁶ BOA, BEO, 4048/303580, 20/M/1330.

³⁷ BOA, BEO, 4050/303692, 24/CA/ 1330.

³⁸ BOA, BEO, 4048/303580, 20/CE/1330.

³⁹ BOA, DH, İD, 117/67, 9/CA/1330.

⁴⁰ *Medical Missionary Work at Konia, Asia Minor Report of the American Christian Hospital For the Year Ending (June 30, 1913)* s.16.

⁴¹ Ahmet Uçar, “Amerikan Hastanesi”, *Konya Ansiklopedisi*, C.I, s.223-224.

⁴² *Medical Missionary Work at Konia*, *a.g.e.*, s.7.

gelen muhacirlerin bir kısmı Konya ve çevresine yerleştirilmişti.⁴³ Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bu zor dönemde, Konya'daki Amerikan doktorların tıbbi çalışmalarını, hastane ve hastane dışındaki olmak üzere iki aşamada değerlendirmek mümkündür.

Hastane dışında faaliyetler, daha çok Kızılhaç bünyesinde muhacirlere sağlık hizmeti vermek amacıyla yapılan çalışmalardan oluşur. Amerikan Kızılhaç'ı ile İngiliz Kızılhaç'ının ortak organizasyonunda muhacirlere yapılan yardım çalışmalarının Konya ayağını William Dodd ve arkadaşları yürütür. Doktor Dodd bu dönemdeki çalışmalarını 1912 yılı faaliyet raporunda şu sözlerle anlatır: “ *Sahip olduğumuz bu iki kaynaktan bize sefaleti dindirmede kullanılmak üzere on bin doların üzerinde para emanet edildi. Konya'nın şehirleri olan, Akşehir, Ilgın, Kadı Han, Karaman, Ereğli, Niğde ve Bor ve yanı sıra kırk köyde biz toplamda sayısı on üç bin parçayı aşan iki bin dört yüz seksen yedi yatak, iki bin üç yüz kırk iki yorgan, iki bin dokuz yüz on yedi çift ayakkabı, iki bin dokuz yüz elli beş bin çorap ve iki bin yedi yüz elli yedi diğer giyim maddesini dağıtma mutluluğunu yaşadık.*”⁴⁴

Kızılhaç yardım çalışması dahilinde çevre yerleşim yerlerinde gezici hekimlik çalışması da yapılır. Bu gezilere bazen Hemşire Cushman bazen de bayan Dodd eşlik eder. Bu gezilerin asıl amacı ise Ermenilerin meskun olduğu bölgeleri tespit ederek yeni tıbbi misyon merkezleri açmaktır. 1913 Mart ayında Akşehir'e yapılan gezide Dr.Dodd'un edindiği izlenimler Amerikalı doktorların niyetlerini ortaya koyar. Dr.Dodd'a göre Ermeni nüfusun meskun olduğu Akşehir'in yüksek kesimleri, tıbbi misyon çalışmaları açısından Konya'ya göre daha müsaittir. Bu bölgede yaşayan Ermeniler de Dr.Dodd'a bu konuda hayli ısrar etmişlerdir.⁴⁵

Doktor Dodd, 1913 yılı Kasım ve Aralık aylarında, 3 yıl önce yapmış olduğu gezisinde kendisinden bir hastane açmasını isteyen Ermenilerin yaşadığı Ankara'ya gider. Doktor Dodd'un 1914 yılı çalışma raporunda verdiği bilgiye göre; bu bölgede meskun Ermeniler, Doktor Dodd ile yaptığı görüşmelerde, kendilerine eğitim ve sağlık alanlarında destek verilmesini istemişlerdir. Dr. Dodd yapmış olduğu bu gezi ile hem Ankara ve havalisinde ileriye dönük misyonerlik faaliyetlerinin altyapısını oluşturur hem de yaptığı tıbbi faaliyetler ile Konya'daki hastanenin ihtiyaçlarını karşılayacak maddi kazancı elde eder.⁴⁶

Amerikalı doktorların Konya'da açmış oldukları hastanede ve hastane dışında bakmış oldukları hasta sayısı, hastaların etnik aidiyetleri şu şekildedir; Hastanenin 1913 raporuna göre hastanede 206 hasta cerrahi yolla, 35 hasta ise ilaçla tedavi edilmiştir. Bu hastaların 141 tanesi Türk olup, 61'i Ermeni 20'si Rum geri kalanı ise diğer milletlerdendir. Aynı yıl hastane dışında sağlık taramalarında ulaşılan toplam 2096 hastanın ise, 1419'u Türk, 350'si Ermeni 275'i ise Rum'du⁴⁷. 1914 raporuna göre hastanede 315 hasta cerrahi yolla 85 hasta ilaçla tedavi edilmiştir. Bu hastaların 223'ü Türk, 73'ü Ermeni 54'ü ise Rum'du. 1914'te Hastane dışında sağlık taramalarında ulaşılan toplam 2941 hastanın 1623'ü Türk 653'ü Ermeni, 449'u Rum'dur⁴⁸.

Faaliyet raporlarından da anlaşılacağı üzere Konya'da tıbbi misyonla temas kurulan hastaların önemli bir kısmı Müslüman nüfustur. Bu durum Konya'daki Müslüman nüfusun

⁴³ Ahmet Halaçoğlu, *Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri (1912-1913)*, (Ankara -1995), s.77-78.

⁴⁴ *Medical Missionary Work at Konia., a.g.e., s.5.*

⁴⁵ *A.g.e., s.10.*

⁴⁶ *Medical Missions at Konia, Asia Minor Report of the American Christian Hospital For the Year Ending (June 30, 1914), s.3-4.*

⁴⁷ *Medical Missions at Konia, Asia Minor Report, a.g.e., (June 30, 1913), s. 18.*

⁴⁸ *Medical Missions at Konia, Asia Minor Report, a.g.e., (June 30, 1914), s. 14.*

gayrimüslimlere göre oranının yüksek olması yanında Amerikan Board'un hedefleri arasına Müslüman nüfusun da girmesiyle alakalıdır. 1910'da Edinburg'da toplanan Dünya Misyonerler konferansında Müslümanlar üzerinde uygulanacak misyonerlik yöntemleri tartışılmış, 1913'te Newyork'ta düzenlenen "Müslümanlara Yönelik Misyonerlik Çalışmaları" isimli toplantıda ise Müslümanlar üzerinde etkili olmak için tıbbi misyonun en ideal yöntemlerden biri olduğu üzerinde durulmuştu.⁴⁹ Osmanlı topraklarına gelmelerinden itibaren daha çok Ermeni ve Rumlar ile ilgilenen Board'a bağlı Protestan misyonerler, dünya genelinde değişen stratejileri doğrultusunda artık Müslüman nüfus üzerinde de durmaya karar verirler. Özellikle tıbbi misyon yoluyla gezici sağlık hizmetleri ve açılan hastaneler Amerikalı misyonerlere bu imkanı tanımıştır.

Sundukları sağlık hizmetleri vasıtasıyla Konya'da yaşayan farklı kiliselere mensup Hristiyan cemaatler ve Müslümanlar ile temasa geçen Amerikalı doktorlar, tıbbi misyon ile Osmanlı topraklarına gelme amaçlarına uygun imkanları yakalarlar. Protestan misyonerler, asıl amaçlarına ulaşabilmek; yani gelen hastalara dini telkinde bulunabilmek amacıyla hastaneyi merkez olarak kullanırlar. Hastanede uygulanan metotların başında, Protestanlık mezhebine yönelik yayınlarla dini telkinde bulunmak gelmektedir. Board'a bağlı misyonerler Osmanlı coğrafyasına gelmelerinden itibaren broşür ve kitap gibi dokümanları halka dağıtarak etkili olmaya çalışmışlardır. Bu tür malzemenin tedariki için 1822'de Malta'da 1831'de ise Antep'te matbaa kurulmuştu. Malta'da matbaanın kurulmasına müteakip ilk dört yıl içinde aralarında süreli yayınların da bulunduğu 7.852.200 sayfayı bulan çoğu dini içerikli 211.850 adet kitapçık ve broşür basılması, misyonerlerin basın- yayın faaliyetlerine önem verdiğini göstermektedir. 1853 yılında İstanbul'a taşınan bu matbaa Rumeli ve Anadolu'da faaliyet gösteren misyonerlerin yayın kaynağı olmuştu.⁵⁰

Konya'daki hastanede de hastaların bu yayınlara kolaylıkla ulaşması sağlanır. Hastanede bekleme odası gibi kolay ulaşılabilir noktalarla İncil, İncil'den cüzler, başta Osmanlıca olmak üzere yerel halkın dillerinde yayınlanmış dini eserler bırakılarak hastaların okuması sağlanır. Ayrıca bu tür yayınlar gelen hastalara cüzi fiyatlarla satılır.⁵¹

Hastane dini toplantılar için merkez olarak da kullanılır. Hristiyanlıkla ilgili sohbetlerin yapıldığı ve ilahilerin söylendiği toplantılara Konya Rumları yanında Türkler de ilgi gösterir. Misyonerlerin Müslüman nüfus üzerinde faaliyetlerini yoğunlaştırdığının diğer bir göstergesi de Müslim nüfusa yönelik İncil satışlarıdır. 1912 yılında satılan toplam 2000 İncil'in yarısı Müslümanlara satılmıştır.⁵² Hasta ziyaretleri adı altında evlere yapılan ziyaretler de Amerikalı misyonerlerin en çok kullandıkları metotlar arasındadır. Türk, Ermeni ve Rum ailelere yapılan ziyaretler neticesinde ikna edilen ailelerin çocuklarına yönelik Pazar okulu açılır.⁵³

1915 yılına kadar 60 bin dolara yakın meblağın harcandığı hastanede⁵⁴ misyonerlik faaliyetleri düzenli olarak yürütülür. I.Dünya savaşının başlamasıyla Osmanlı topraklarındaki bütün Amerikan kurumları gibi Konya'daki hastane içinde de zor bir süreç başlar.

⁴⁹ *Conference Upon Missionary Work For Mohammedans 13 January*, (1913-Newyork), s.8-12.

⁵⁰ Gürsoy Şahin, *a.g.m.*, s.189 ; Uygur Kocabaşoğlu, *a.g.e.*, s.111-114.

⁵¹ *Medical Missions at Konia, Asia Minor Report, a.g.e.*, (June 30, 1913,) s. 14.

⁵² Ahmet Uçar, "Konya Amerikan Hastanesi-3", *Merhaba Akademik*, (Konya-2008) s.495.

⁵³ *Medical Missions at Konia, Asia Minor Report, a.g.e.*, (June 30, 1913), s. 16.

⁵⁴ Melek Öksüz , "Osmanlı Topraklarında Hukuki Statü Arayışı ve Varlık Mücadelesinde Amerikan Kurumları", *History Studies* , Vol,2/1, (2010), s.185.

SONUÇ

I. Dünya Savaşı başlayıncaya kadar ki dönemde faaliyetlerini düzenli bir şekilde yürüten Konya'daki misyoner hastanesi savaş başlamasıyla birlikte savaşın getirdiği olumsuz şartlardan etkilenmiştir. Osmanlı Devleti'nin savaşa katılması ile birlikte İttihat Terakki Hükümetinin kapitülasyonları kaldırması Amerikan Board'a bağlı kurumların yasal dayandığı kaybetmesine sebep olur.⁵⁵ Aynı zamanda Amerika'nın, 2 Nisan 1917 de Almanya'ya savaş ilan ederek, karşı cephede yer alması olumsuz koşulları pekiştirir. Her ne kadar Amerika Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmemişse de Almanya'nın baskısı üzerine Osmanlı Devleti, 20 Nisan 1917'de, Amerika ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir. Osmanlı Devleti ilişkilerini keserken, Hariciye Nazırı Ahmet Nesimi Bey, Amerikan büyükelçisinden özür dilediği gibi, Anadolu ve diğer Osmanlı topraklarındaki misyonerlik müesseselerine dokunulmayacağı hususunda da teminat vermesine rağmen⁵⁶ I. Dünya savaşının oluşturduğu kaos ortamında Board'a bağlı kurumlar kapanma tehlikesiyle karşılaşırlar.

Konya'daki Amerikan hastanesinin faaliyete geçtiği günden itibaren bir Protestan ibadethanesi ve propaganda merkezi olarak⁵⁷ kullanıldığının farkında olan yöneticiler, kapitülasyonların kaldırılması ve savaş şartlarını göz önünde bulundurarak, bu kurumu "Muamelâtı kavanin ve nizamata" aykırı davrandığı gerekçesiyle 1916 yılında eşyalarına el koyarak kapatır.⁵⁸ Bu durum üzerine Amerikan Elçiliği, merkezi hükümeti protesto ederek hastanenin açılması yönünde bir çok girişimde bulunur.⁵⁹ Aralıklarla tekrar açılan hastane 1923 yılında kesin olarak kapatılmıştır.⁶⁰

ARŞİV

Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO,4050/303692, 24/CA/ 1330
BEO. 4048/303580, 20/M/1330
BEO, 4048/303580, 20/CE/1330
DH,İD, 117/67, 9/CA/1330
DH.EUM.5.Şb. 35/45, 10/M/1334
DH.EUM.5.Şb. 35/45, 21/M/1334
DH.EUM.5.Şb. 35/45, 09/RA/1335

BİBLİYOGRAFYA

Akgün, Seçil; "Amerikalı Misyonerlerin Anadolu'ya Bakışları", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi Dergisi (OTAM), S. 3, Ankara-1992. s.1-16.
Akgün, Seçil; "Kendi Kaynaklarından Amerikalı Misyonerlerin Türk Sosyal Yaşamına Etkisi(1829-1914)", X. Türk Tarih Kongresi (22-26 Eylül 1986), C.V, Türk Tarih Kurumu (TTK) Yayını, Ankara-1994, s.2121-2145.

⁵⁵ İdris Yücel, *a.g.m.*, s.236.

⁵⁶ Fahir Armaoğlu : *Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri*, Ankara 1991.

⁵⁷ BOA,DH.EUM.5.Şb. 35/45, 10/M/1334.

⁵⁸ BOA,DH.EUM.5.Şb. 35/45, 21/M/1334.

⁵⁹ BOA. DH.EUM.5.Şb. 35/45, 09/RA/1335.

⁶⁰ Ahmet Uçar, "Amerikan Hastanesi", *Konya Ansiklopedisi*, C.I, s.223-224.

- Aras,Ahmet:** “ Konya Salnameleri Işığında Gayr-i Müslimlere Ait İbadet ve Eğitim Kurumları”, Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi,(Konya Özel Sayısı), S.5 Konya-2008, s.183-192.
- Armaoğlu,Fahir :** Belgelerle Türk-Amerikan Münasebetleri, Ankara-1991
- Asiatic Turkey A Sketch of The Missions of the American Board,** Boston-1908.
- Aydın, Dicle;** “Osmanlı’nın Son Döneminde Konya’da Bir Maruni Mekanı ‘Araboğlu Kosti Evi’”, Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, S.1, Konya-2006, s.135-146.
- Aydın, Erdem;** “19.Yüzyıl’da Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması”, OTAM, S.15, 2004, s.185-207.
- Aydın, Mehmet;** “Türkiye’ye Yönelik Katolik Misyonerliğin Dünü Bugünü”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İstanbul-2004, s.93-122.
- Aydın, Mehmet;** “Hristiyan Misyonerliğin Başlangıcı, Gelişimi ve Hedefleri”, Dinler Tarihçileri Gözüyle Türkiye’de Misyonerlik, Yay.Haz. Asife Ünal Ankara-2005, s.35-47.
- Cevizliler, Erkan ve Nilüfer Cevizliler;** “Van Vilayetinde Amerikan Misyonerlerine ait Kurumlar”, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, S.9,2004, s.169-180.
- Cilacı, Osman;** *Hristiyanlık Propagandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Ankara-1982
- Conference Upon Missionary Work For Mohammedans** 13 January, Newyork-1913
- Demirci, Kürşad;** “ Misyonerlik Metotlarındaki Değişimler”, Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri, İstanbul-2004, s.83-86.
- Erhan, Çağrı;** “Ottoman Official Attitudes Towards American Missionaries” The Turkish Year Book, S.XXX, Ankara-2001, s.191-212.
- Gülcan, Mustafa;** “Konya Azınlıkları”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, S.44, Aralık-1997, s.20-22.
- Günay, Ünver ve Harun Güngör;** *Türklerin Dini Tarihi, İstanbul-2003*
- Gündüz, Şinasi;** “ Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerler”, Din Bilimleri Araştırma Dergisi, S.1, 2002, s.1-21.
- Güngör, Erol;** *Türkiye’de Misyonerlik Faaliyetleri*, İstanbul-1999.
- Halaçoğlu,Ahmet;** *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)*, Ankara - 1995
- Harutune,H.S.;** *Harutune or Lights or Shadows in the Orient*, Toronto-1898.
- İdris, Yücel;** “Yakın şarkta Batı Nüfuzu Üzerine Bir Değerlendirme: Anadolu’daki Amerikan Misyon Hastaneleri (1880-1930), Türkiyat Araştırmaları, S.15, Güz-2011, s.229-249.
- İncil,** Kitap-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul-1999
- Kocabaşoğlu, Uygur;** *Anadolu’daki Amerika*, İstanbul-2000.
- Korlaelçi, Murtaza;** “Hilmi Ziya Ülken’in Din Anlayışı”, Felsefe Dünyası S.36, 2002/2, S.9-36.
- Kuzgun, Şaban;** “Misyonerlik ve Hristiyan Misyonerliğinin Doğuşu”, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.1, Kayseri-1983, s.60-65.
- Kuzgun, Şaban;** *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Ankara-1996.
- Küçük, Mehmet Alparslan;** “Anadolu’da Protestan Ermeni Milletinin Oluşumu”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 50:2(2009), s.153-186.
- Mears, Eliot Grinnel;** *Modern Turkey*, New York- 1924.
- Medical Missionary Work at Konia, Asia Minor Report of the American Christian Hospital For the Year Ending** June 30, 1913.
- Medical Missions at Konia, Asia Minor Report of the American Christian Hospital For the Year Ending** June 30, 1914.
- Mutlu, Şamil;** *Osmanlı Devletinde Misyoner Okulları*, İstanbul-2005.

- Öksüz, Melek;** Osmanlı Topraklarında Hukuki Statü Arayışı ve Varlık Mücadelesinde Amerikan Kurumları”, *History Studies*”, Vol:2/1, 2010
- Richter, D.D.Julius;** *A History of Protestant Missions In the Near East*, 1910.
- Salt, Jeremy,** *Imperialism and The Ottoman Armenians*, London-1993
- Sarıçelik, Kerim;** *Konya’da Modern eğitim Kurumları (1869-1919)*, Konya-2010.
- Sezer,Ayten;** “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e; Misyonerlerin Türkiye’de Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri”, Hacettepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunun 700. Yılı, Özel Sayısı, (1999), s.169-183.
- Strong, William;** *The Story of the American Board*, Boston: The Plimpton Press-1910.
- Şahin, Gürsoy;** “Türk-Ermeni İlişkilerinin Bozulmasında Amerikalı Misyonerlerin Rollerine Üzerine Bir İnceleme”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. VII, S. 1, Haziran-2005, s.184-207.
- The Apostolic Institute Catalogue 1910**, Konia-1910.
- Uçar, Ahmet;** “Konya Amerikan Hastanesi-3”, *Merhaba Akademik* C.8, S.30, Konya-2008, s.494-496.
- Uçar, Ahmet;** “Konya Amerikan Hastanesi -1”, *Merhaba Akademik*, C.8, S.27, Konya-2008, s.444-448.
- Uçar, Ahmet;** “Amerikan Hastanesi”, Konya Ansiklopedisi, C.I, s.222-223
- Uzunçarşılı, İ.Hakkı;** *Osmanlı Tarihi*, C.3, Ankara-1983.
- Vahapoğlu, Hidayet;** *Osmanlı’dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*, İstanbul-1997
- Yalduz, Alparslan;** “Konsüllerin Hristiyanlık Tarihindeki Yeri ve İznik Konsülü”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi , Cilt.12, S.2, 2003, s.257-296.
- Yazıcıoğlu, M.Mümtaz, Hatipoğlu, Nihal ve Hasan Basri Üstünbaş;** “1900’ lerin başında Kayseri Amerikan Hastanesinin Faaliyetleri” *Türk Aile Hekimleri Dergisi*, S.13(2), 2009. s.104-108.
- Yılmaz, Mehmet;** Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri(1854-1914), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Konya -1996.